

**ПРАВНА РЕГЛАМЕНТАЦИЯ НА ЗАЩИТАТА НА СВИДЕТЕЛЯ СПОРЕД
БЪЛГАРСКИЯ НПК, ЗАКОНОДАТЕЛСТВАТА НА САЩ,
ЕВРОПЕЙСКИ И ДРУГИ ДЪРЖАВИ**

Елена Недялкова¹

Наказателно-процесуалният институт на защита на свидетеля бе правно регламентиран за първи път в Република България (РБ) през 1997 г. с въвеждането на новата разпоредба на чл.97 а от Закона за изменение и допълнение на Наказателно-процесуалния кодекс (ЗИДНПК, обнародван в ДВ, бр. 64/97 г.). Последващите изменения и допълнения на Наказателно-процесуалния кодекс (НПК) през 1999 г. положиха основите на процесуалното развитие и усъвършенстване в областта на свидетелската защита.

С приемането на специалния Закон за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство (ЗЗЛЗВНП), през 2005 г. наказателно-процесуалната ни система установи два правни режима за защита на свидетеля и други участници в наказателния процес, както и на гражданите, намиращи се в пряка връзка с тях. Първият правен режим за защита е постановен в отделна част на новоприетия НПК, действащ от 29 април 2006 г., който доразвива разпоредбите на предхождащия го процесуален закон и въвежда нови принципни положения относно института на защитения свидетел. Така например, нормата на чл.123, ал.8 от новия НПК визира възможността за включване на лицето, защитено чрез осигуряване на неговата анонимност и/или персоналната му охрана в програмата за защита при условията и по реда на ЗЗЛЗВНП.

**Основни принципи, определящи наказателно-правната политика на
Република България в областта на защитата на свидетеля и правата на
обвиняемия**

1. Създаване на подходящо законодателство и практически мерки, за да се гарантира, че свидетелят може свободно да изложи показанията си без реална заплаха за него.

¹ *Старши асистент по наказателнопроцесуално право, НБУ.*

2. Защитата на свидетеля, неговите роднини и други близки трябва да бъде организирана така, че да защитава техния живот и лична сигурност през цялото време на провеждане на наказателното производство, когато това е необходимо. Предприетите защитни мерки трябва да бъдат реализирани като се зачитат и правата на обвиняемия в процеса.

3. Действията на заплахата срещу свидетеля трябва да бъдат наказуеми - самостоятелно криминализирани като престъпен състав от Наказателния кодекс или като част от престъплението, елемент от което е незаконното заплашване.

4. Наказателно-процесуалното право трябва да предвиди и преценката на компетентните правораздавателни органи относно въздействието на заплахата върху депозираните показания. Тази предпоставка за допускане на свидетелска защита следва да се основава на принципа на свободната оценка на доказателствения материал от съответния държавен орган при вземане на решенията си по вътрешно убеждение.

5. В качеството си на субекти на процесуално-правна защита, свидетелите трябва да се поощряват да дават всяка относима към престъплението информация на компетентните наказателно-процесуални органи.

6. Като се зачитат правата на обвиняемия, за свидетеля трябва да има установени алтернативни методи за даване на показания, които го предпазват от заплахи, резултат от конфронтацията лице в лице с обвиняемия. Например чрез допускане на разпит на свидетеля в самостоятелно помещение.

7. Съставът на компетентните наказателно-процесуални органи трябва да бъде специализиран и конкретно обучен да се занимава със случаи, в които за свидетеля съществува риск от заплахата.

8. Създаване на специални програми за защита на свидетелите и други застрашени лица във връзка с наказателното производство, които трябва да бъдат достъпни и ефективни за тях. Основният предмет на тези програми трябва да бъде опазването на живота и личната им сигурност, предлагайки разнообразни методи за защита. Те могат да включват: промяна на самоличността, релоциране (промяна на местоживеенето), лична физическа охрана, промяна на местоработата или учебното заведение, временно настаняване на безопасно място, охрана на имуществото и т.н.

9. Предоставянето на възможност и за сътрудниците на правосъдието да се ползват от същите методи за свидетелска защита, с оглед значителната им роля в

борбата срещу организираната престъпност. По възможност защитните програми трябва да включват и специални мерки, например облекчен пенитенциарен режим за сътрудниците на правосъдието, които са осъдени на лишаване от свобода.

10. Създаване на правна рамка от конкретни мерки за борба с тежките умишлени престъпления (тероризъм, наркотрафик, корупция, трафик на хора и др.) и с организираната престъпност.

За целта е необходимо приемането на специални наказателно-процесуални правила срещу заплахите на жертвите на престъпленията. Задължителният резултат от тези правила е гарантирането на необходимия баланс в демократичното общество между предотвратяването на престъпността и защитата на правата на обвиняемия в един справедлив наказателен процес. Националното ни законодателство следва да предоставя на страната по защитата адекватна възможност за оспорване на показанията, дадени от защитения свидетел. С оглед на това, трябва да бъдат приложени и следните процедурни мерки:

- Допускане на аудио - визуален запис на разпита на защитения свидетел и в досъдебното производство, а не само когато същият се намира извън страната;
- Закрепване на свидетелските показания от досъдебното производство, дадени пред съдия от съответния първоинстанционен съд като доказателство. Тази възможност следва да бъде използвана не само в случаите, когато е невъзможно явяването на свидетеля пред съда, но и когато появяването му ще доведе до сериозна и непосредствена опасност за живота и личната сигурност на свидетеля, неговите роднини или други близки. Така ще бъдат осигурени доказателства, които са от изключително значение за разкриване на обективната истина в наказателния процес;
- Разкриване самоличността на свидетеля в последния възможен етап на процеса и/или разкриване само на отделни детайли от нея;
- Отстраняване на медиите от цялото или от отделни етапи на наказателното производство;
- Разглеждане на делото или извършване на отделни съдопроизводствени действия при закрити врати, като във всички случаи присъдата се обявява публично.
- Възможност за прилагане на анонимността на свидетеля като изключителна мярка и в съответствие с българското законодателство. Предоставянето на анонимността е допустимо по молба на застрашеното лице или е временно наложено от компетентния орган със съгласието на свидетеля. В този случай

наказателно-процесуалната система трябва да обезпечи поддържането на справедлив баланс между нуждите на наказателното правораздаване и правата на защитата чрез процесуални правила за проверка на показанията. В наказателния процес на защитата трябва да бъде предоставяна възможността да оспорва основанията за допускане анонимността на свидетеля, тяхната достоверност, както и произхода на сведенията.

- Анонимността следва да бъде допускана само когато компетентният орган установи, че животът, здравето или имотът на свидетеля е сериозно застрашен и/или когато опасността засяга неговите роднини или други близки лица. Допълнителните мерки трябва да се предвидят, за да бъдат приложени в случаите, когато се оказват ефективни за закрилата на свидетеля. Такива мерки, свързани с предотвратяването на идентифициране на свидетеля от страната по защитата са например: използване на параван, закриване на лицето или техническа промяна на гласа по време на разпита.

Когато анонимността е съхранена, обвинението и присъдата не могат да се основават само на показанията на анонимен свидетел.

Наказателно-процесуални предпоставки за предоставяне защита на свидетеля

1. Българският Наказателно-процесуален кодекс визира **искането на свидетеля или неговото съгласие** като безусловно необходима предпоставка за предприемане на правната му защита(чл.123,ал.1 от НПК).

Искането може да бъде изразено устно или писмено от свидетеля,който посочва основанията за възникналата опасност или за нейното предстоящо възникване.При устното искане за защита се съставя протокол,който се подписва от компетентния орган и от свидетеля.

Възможно е инициативата за вземане на защитни мерки да произтича и от прокурора,съдията-докладчик или от съда,когато по време на предварителното или съдебното производство се получат данни,даващи основание да се предполага,че е възникнала или може да възникне реална опасност за свидетеля в резултат на свидетелстването.В този случай съответният орган уведомява лицето за потенциалната опасност и иска съгласието му за осъществяване на неговата защита.При получаване на положителен отговор или отказ на свидетеля от

предлаганата му защита се съставя протокол, в който се отразяват обстоятелствата, налагащи защитата или мотивите за отказ от нея.

Със същия аргумент от чл.123, ал.1-НПК се осигурява лична физическа охрана и на определена категория субекти, застрашени в резултат на свидетелстването. Тези лица са: възходящите, низходящите, братята, сестрите, съпругът на свидетеля или лицата, които се намират в особено близки отношения с него. В случаите, когато са подложени на реална или потенциална опасност за здравето или живота им, се изисква тяхното съгласие, респ. това на законните им представители, съобразно горепосочената процедура. При желание за приемане на защита, спрямо съответните лица се назначава лична физическа охрана с акта на компетентния орган по чл.123, ал.4 на НПК.

В РБ е задължително доброволното приемане на държавна закрила, още повече, че е свързана с ограничаване на редица лични права и свободи, предоставени от Конституцията. Ето защо съгласието се удостоверява задължително чрез подписа на застрашеното лице в акта на съответния процесуален орган за постановяване на защитна мярка.

Свидетелят, респ. неговите роднини и близки лица се считат за защитени от момента на доброволното подписване на надлежния процесуален акт.

В някои чужди законодателства се допускат изключения от принципа за задължителното предоставяне на съгласието на защитеното лице при определени предпоставки.

Така например, според действащият *„Закон за специална защита на свидетеля и други лица във връзка с наказателното производство“* на Република Чехия е възможно временното осигуряване на закрила и помощ без изричното съгласие на застрашеното лице. Тази хипотеза е приложима единствено в случаите, когато субекта на специална защита не може да даде съгласието си поради влошено здравословно състояние.

С приемането на статута на защитено лице, свидетелят или неговият роднина, респективно близък, се задължават да спазват определено процесуално поведение. Едно от основните им *задължения е да не разпространяват информацията*, която им е известна във връзка с провеждането на съответното наказателно производство.

На основание чл.198,ал.2 от българския НПК, придобилият качеството на защитено лице се предупреждава срещу подпис да не разгласява това обстоятелство, както и всякакви други материали по наказателното дело. При неизпълнение на горепосоченото задължение конкретното лице ще носи наказателна отговорност по чл.360 от НК.

2. Другата **основна процесуална предпоставка** за налагане на защитна мярка според чл.123,ал.1 от НПК е **основателното предположение на ръководно-решаващия орган за наличието на възникнала или предстояща реална опасност**. Обекти на тази опасност са висши ценности, като здравето или живота на свидетеля, на неговите възходящи, низходящи, братя, сестри, съпруг или лица, с които се намира в особено близки отношения.

Реалната опасност е обусловена от показанията на свидетеля, защото съобразно разпоредбата на закона тя трябва да бъде проявена като пряк и непосредствен резултат от свидетелстването. Следователно, необходимо е наличието на причинна връзка между свидетелските показания и възникването или вероятността за възникване на опасността.

Съобразно чл.123, ал.4, т.3 от НПК, обстоятелствата, налагащи осигуряването на правна защита се посочват като задължителен реквизит в акта на съответния орган, компетентен да постанови защитната мярка.

Законодателят обаче не конкретизира фактическите основания, които биха предизвикали реалната опасност и са от значение за нейната степен и тежест. Физическите и психологически посегателства върху личността и телесната цялост на застрашения са многообразни по своята форма и начин на изразяване.

Като главен елемент за противоправно въздействие върху свидетеля се явява заплашването. То може да бъде съпроводено с физическо нараняване, приготвяне или опит за убийство и т.н. Заплахата като способ за психически натиск е характерен аспект на организираната престъпност и е отдавна проявено в много държави. Поради липса на опит и практически данни в тази област, заплашването все още представлява недостатъчно изследвано социално явление. Проблемът придобива сериозни измерения от 90-те години на миналия век в резултат на високия ръст на груповата престъпност, при която най-често се проявява репресивното въздействие върху свидетелите с помощта на заплахата. Именно поради този факт опасността от заплашване се разраства успоредно с разширяване обхвата на организираната

престъпност, наркотрафика, корупцията и други специфични видове престъпна дейност.

Съветът на Европа в своята законодателна дейност отделя специално внимание на този проблем, приемайки Препоръка R (1997) 13 относно заплашването на свидетелите и правата на защитата. В нея международният орган установява и следната дефиниция: **„Заплашване“** представлява всяка пряка, непряка или потенциална заплаха спрямо свидетел, която може да възпрепятства изпълнението на задължението му да даде безпристрастни показания или да е последица от самото предоставяне на показанията му. Това заплашване може да произхожда от факта на съществуването на дадена престъпна организация, чиято известност е свързана с отмъстителност, насилие и репресии. Сплашването може да бъде и в резултат на принадлежността на свидетеля към затворена група от обществото, което го поставя в неблагоприятна за него позиция.

Затова предизвиканият основателен страх на свидетеля пречатства добросъвестното изпълнение на основното му процесуално задължение за даване на показания. Под въздействие на заплахата, той може да даде непълни, неточни и съответно недостоверни показания за факти и обстоятелства, които е възприел по повод разследваното престъпление. В тази връзка свидетелят може да реши дори да промени или да оттегли депозираните си показания. Всичко това би опорочило достоверността и надеждността на предоставените или очаквани доказателства, а от там и разкриването на обективната истина.

Ето защо в интерес на справедливото и ефективно наказателно правосъдие е предоставянето на реална защита спрямо изложените на опасност свидетели. По този повод ръководно-решаващият процесуален орган е длъжен да подложи на проверка всички твърдения на застрашеното лице относно наличието на заплаха. Те трябва да бъдат подкрепени и потвърдени от данни, събрани чрез други доказателствени средства. Наложителна е и прецизна съпоставка между различните свидетелски показания, обясненията на обвиняемия, респ. подсъдимия, документите и други писмени и веществени доказателства. Осъществяването на горепосочените процесуално-следствени действия би подпомогнало компетентния държавен орган в изграждането на обоснован извод относно необходимостта от постановяване на защитна мярка.

Следователно, предмет на задълбочена преценка би следвало да бъдат редица фактори, които са от значение за степента, тежестта и реалността на възникналата или предстояща опасност. Това са критериите, определящи крайното решение на оправомощения процесуален орган за предоставяне на специална защита на застрашеното лице. В тази връзка най-важните факти и обстоятелства са следните:

⇒ Вида и тежестта на разследваното престъпление (включително степента на обществена опасност на самото деяние и съответно на неговия извършител);

⇒ Възможностите за кумулативно приложение на съответните защитни мерки;

⇒ Значимостта на доказателствата за разследването - достоверност и надеждност на информацията, предоставяна от свидетеля;

⇒ Съотношението между очакваните или депозираните свидетелски показания с останалите събрани доказателства по делото;

⇒ Вероятността за промяна или оттегляне на вече дадени показания;

⇒ Възможността за отказ от свидетелстване, респ. непълнота или недостоверност на показанията, в резултат на страха от противоправно въздействие;

⇒ Естеството, същността и степента на риска за сигурността на застрашеното лице (различните начини, форми и обхват на застрашаване и произтичащата от него обществена опасност);

⇒ Връзката на обвинението с престъпна организация, известна с методите си на насилие и отмъстителност;

⇒ Поведението на обвиняемия, респ. подсъдимия и това неговите съучастници, насочено срещу свидетеля;

⇒ Способността на свидетеля да се адаптира към защитата с оглед степента на неговата зрялост, възможностите му за правилно възприемане на правнорелевантни факти, здравословното състояние и други негови личностни характеристики;

⇒ Принадлежността на застрашеното лице към определена обществена група; неговият граждански, социален и семеен статус;

⇒ Съдебното минало, полът, възрастта, етническият произход на застрашеното лице, както и неговите родствени и семейни връзки с други лица, подложени на опасност и участващи в същото наказателно производство в друго процесуално качество;

⇒ Служебното положение, степента на образованост, религиозна принадлежност на застрашеното лице;

⇒ Финансовата стойност на специалните разходи, свързани с осъществяването на защитата;

Всякакви други фактори, които биха били релевантни за формирането на обоснован извод от компетентния процесуален орган относно необходимостта от предприемане на конкретна защитна мярка.

Разпоредбата на чл. 3 от Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство (ЗЗЛЗВНП) обособява кръга от лица, на които може да се осигури специална закрила от страна на държавата, в случаите, когато същите не могат да бъдат защитени със средствата, предвидени в Наказателно-процесуалния кодекс.

За разлика от разпоредбата на чл. 123, ал. 1 на НПК, която предвижда осигуряване на незабавна защита спрямо свидетеля и неговите възходящи, низходящи, братя, сестри, съпруг или лица, с които се намира в особено близки отношения, специалния ЗЗЛЗВНП значително разширява *кръга на застрашените субекти*. Освен свидетеля, тук са включени и редица други участници в наказателното производство, а именно: частният обвинител, гражданският ищец, заподозреният, уличеният, обвиняемият, респективно подсъдимият, експертът, поемното лице. От специалния закон може дори да се ползва осъденият т.е. лицето, спрямо което наказателното производство е завършено с влязла в сила присъда. Закрилата по ЗЗЛЗВНП може да обхване и всички лица, които са пряко свързани с горепосочените участници в наказателното производство, както и със застрашения осъден. Това отново са техните възходящи, низходящи, братя, сестри, съпруг или лица, с които се намират в особено близки отношения.

При така регламентираната широка категория лица, които могат да се окажат в състояние на правнорелевантна опасност, компетентният процесуален орган следва да преценява целесъобразността на защитните мерки за всеки конкретен случай (ad hoc).

Компетентен процесуален орган

В действащия чл.123 от НПК законодателят е конкретизирал процесуалните органи, компетентни да постановяват защитни мерки при наличието на визираните предпоставки. Това са: прокурорът, съдията-докладчик и съдът. В качеството си на ръководно-решаващ орган, всеки един от тях може да предприеме защитата на свидетеля в съответния стадий на процеса.

Следователно, такава възможност съществува във всеки момент от процесуалното развитие на наказателното производство, независимо от фазата и етапа, в който се намира. По този начин от закрила може да се ползва и допуснатият за разпит нов свидетел в хода на съдебното следствие.

Самото възникване на реална опасност за живота или здравето на свидетеля като основна предпоставка за неговата защита също е възможно по всяко време на производството. Основната цел на репресивното въздействие върху свидетеля е насочена главно към осуетяване на неговия разпит и на цялостното разследване, а дори и към прекратяване на наказателното преследване. Затова и постоянната възможност за предприемане на защитна мярка, осигурена от законодателя, заслужава положителна оценка. Подобна правна регламентация може да стимулира стремежа към разкриване на обективната истина и реализиране на останалите цели на наказателния процес.

НПК и докладът на Европейската експертна комисия

През 1997г. бе основана Европейска комисия на експертите по наказателно право и криминологични аспекти на организираната престъпност. Една от компетенциите на комисията е свързана с изучаване и юридическо изследване на борбата с организираната престъпност в държавите-членки на Съвета на Европа(СЕ).

С оглед изпълнението на основната задача за синхронизиране на законодателствата на страните-членки, Европейската експертна комисия проведе сравнително-правно изследване на съответните програми за защита на свидетели в наказателното производство. В основата му се съдържа проучване на съществуващите решения в борбата с организираната престъпност и разглеждане на най-успешно приложените от тях в някои държави-членки на СЕ.

Като резултат от стремежа към справедливо и ефективно наказателно правосъдие, през февруари 1999г. ”Комисията на експертите по наказателно право и криминологични аспекти на организираната престъпност” прие интересен доклад.

Предметът на настоящото изложение е свързан със съпоставки на някои от правните положения, регламентирани в българския НПК относно института на защита на свидетелите и изводите в доклада на Европейската експертна комисия. Тук са включени и някои сравнително-правни примери за процедурното приложение на института в законодателствата на САЩ и други държави.

Процесуално-правният режим на защитата на свидетеля е визиран в чл.123 на НПК, който конкретизира видовете мерки, осигуряващи закрила на застрашените лица. В ал.8 на разпоредбата кодексът дава възможност за включване на съответните субекти в специалната програма за защита при условията и по реда на Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство (ЗЗЛЗВНП).

Важен елемент за ефективното прилагане на всяка защитна мярка е нейното своевременно предприемане от оправомощения процесуален орган. Правният институт на т.нар. „Специални защитни мерки” не е установен в българския наказателен процес. Подобни незабавни мерки би трябвало да предхождат налагането на защитна мярка спрямо застрашеното лице при условията и по реда, предвидени в НПК и в специалния ЗЗЛЗВНП.

По този повод в ал.1 на действащата разпоредба на чл.123 от НПК законодателят е въвел изискването за осигуряване на незабавна защита на свидетеля, когато са налице визираните предпоставки.

Поради тази неотложност, акта на компетентния орган за налагане на защитна мярка съдържа като задължителен реквизит посочването на конкретните час и място на издаване, а не само на съответната дата.

Постановяването на този процесуален акт обаче е обусловено от предварителната преценка на съответния орган за наличието на достатъчно основания. Последните са свързани с предположения относно съществуването на реална опасност за живота или здравето на свидетеля, респ. неговите близки или роднини. В същото време, в което компетентният орган формира извод за необходимостта от осигуряване на защита, е напълно възможно да бъде непосредствено осъществена и самата реална опасност.

Следователно, налице е вероятност за негативно въздействие спрямо застрашения субект още преди да му бъде наложена защитна мярка. Този факт поставя под съмнение своевременното и ефективно приложение на правния институт „защитен свидетел“.

Предвид гореизложеното, ще бъде целесъобразно да се въведе ускорена процедура, с цел предотвратяване опасността от увреждане на лицата във връзка с наказателното производство т.е. правна регламентация на спешните защитни мерки. Тези мерки могат да бъдат свързани с непосредствено назначаване на охрана на застрашения свидетел, след което да се пристъпва към вземане на съгласие за налагане на подходящата защитна мярка. Осъществяването на тези неотложни следствени действия (буквално в рамките на часове) ще подпомогне събирането на доказателствата по реда и със средствата на НПК.

В повечето европейски и други държави са въведени правни регламенти, съгласно които се предприема незабавно задължителна лична охрана спрямо субекта на защита (свидетелят, обикновено заедно с неговите близки и роднини). Тази процедура предхожда налагането на съответната целесъобразна защитна мярка.

Ето някои примери за установяване на предварителната временна защита в **законодателствата на Австралия, Италия и САЩ.**

Правната уредба на Австралия в областта на защитата на свидетели предвижда предоставяне на временна защита по силата на сключен договор. Страни по него са лицата, нуждаещи се спешно от закрила по смисъла на федералния Закон за защита на свидетелите от 1996г. и председателят на Комисията за престъпленията и правонарушенията.

Предпоставките, при които се сключва договор за предоставяне на временна защита, са следните:

⇒ спешна нужда от закрила на съответното лице

⇒ липса на достатъчно информация, позволяваща положителната преценка на председателя относно целесъобразността за включване на лицето в Програмата за защита на свидетелите.

Впоследствие, ако се докаже нуждата от лична сигурност на лицето и характера на помощта, която то ще окаже на правозащитните институции, председателят на Комисията за престъпленията и правонарушенията изготвя проект

за друг договор. Това е договорът, по силата на който застрашеното лице се включва в Програмата за защита на свидетелите от момента на подписването му.

При преценка на защитните мерки, които следва да бъдат постановени, компетентните процесуални органи действат в условията на оперативна самостоятелност. Основните обстоятелства, съобразени при вземане на решението са свързани със:

- Степента, в която са застрашени интересите на лицето чрез заплахи или по друг начин, свързан с оказаната помощ на правозащитните институции;

- Тежестта на престъплението, във връзка с което е оказана помощта;

- Съдебното минало на застрашеното лице;

- Сведения от медицинско, психологическо и друго естество

В зависимост от изготвената характеристика, полицейските власти, съвместно с Комисаря на Австралийската федерална полиция, предприемат някои от следните, неизчерпателно изброени мерки:

- Осигуряване на лична физическа охрана;

- Промяна на местожителството;

- Осигуряване на жилище;

- Транспортиране на личните вещи;

- Смяна на местоработата;

- Осигуряване на разумна финансова помощ и др.

С оглед създаването на нова самоличност или с друга защитна цел, полицейските власти могат да осигурят на свидетеля различни документи с променено име на личността – лична карта, шофьорска книжка и др. Те са оправомощени да искат от съда конкретни вписвания в съответния регистър свързани с новата самоличност на свидетеля. По силата на съдебна заповед полицейските власти водят регистри с оригиналните данни на лицата с променена самоличност (например регистри: за живите лица; за сключените бракове; за починалите лица и др.). Право на непосредствен достъп до съответния регистър се осигурява на всяко длъжностно лице по Програмата за защита на свидетелите (Програмата).

Органът, компетентен по осъществяване защитата на свидетелите е съдът, който постановява съответните заповеди. Процедурата по издаване на съдебни заповеди се извършва при закрити врати.

Свидетелят запазва новата си самоличност независимо, че наказателният процес е приключил и вече не е участник в Програмата. Той не е длъжен да разкрива по никакъв начин оригиналната си самоличност, дори ако има искане към него за това от държавен орган. В случай, че в даден закон съществува задължение да разкрие старата си самоличност при определени обстоятелства, свидетелят може да го пренебрегне, взимайки разрешение за това от полицейските власти. При последващи нови съдебни процедури лицето участва с новата си самоличност.

В Италия материята за защита на свидетелите е юридически уредена в Закона-декрет от 15.01.1991г.,№8 и следващите му изменения. Последният създава правна рамка на защитата на лицата, които съдействат на правосъдието в качеството на сътрудници или на свидетели.

При наличието на сериозна и непосредствена опасност за субекта на закрила, легитимизираните органи могат да изготвят временен (краткотраен) план за защита.

Законът-декрет визира компетентността на Централната комисия за определяне и прилагане на специални мерки за защита (Комисията). Налагането на защитна мярка и продължителността на приложението и се постановяват от Комисията, въз основа на предложение на някой от следните органи:

- ⇒ Прокурорът на Републиката;
- ⇒ Окръжният прокурор (негов представител) на Окръжна дирекция „Антимафия”;
- ⇒ Началникът на полицията - Генерален директор на държавната сигурност. Неговото предложение подлежи на санкциониране от Прокурора на Републиката, който дава становище след консултации с други легитимизирани органи.

В случаите на изключителна спешност, която не позволява да се изчака решението на Комисията за прилагане на защита, се предприемат необходимите спешни защитни мерки. Те се изразяват обикновено в охрана и преместване на застрашеното лице в безопасно място и предоставяне на определена сума за издръжка.

Всички предприети мерки от Комисията, включително и съответните актове по защитата, съставляват служебна тайна. По отношение на актовете и мерките за защита се прилагат разпоредбите за класифицирана информация – класифициране на секретността, съобразно съдържанието на всеки акт.

Институтът на защита на свидетеля в американското право създава възможност за по-пълно реализиране на целите на наказателното правосъдие при спазване на гаранциите за обективност и безпристрастност. При разследването на престъпления се оказва закрила на свидетели, чиито показания са от съществено значение за по-нататъшния ход на делото. В САЩ институтът е насочен предимно към борбата с организираната престъпност и към предотвратяване на възможностите за противодействие от участниците в престъпни групи. В стремежа си да осуетят наказателното преследване, тези групи обикновено блокират събирането на доказателства, съдържащи се в свидетелските показания. Особено голямо е значението на свидетелската защита при разследването на тежки финансови злоупотреби и измами. Приема се, че в САЩ институтът има най-широко приложение, с оглед развитите механизми за гарантиране сигурността на свидетелите.

Действащото законодателство на САЩ регламентира два вида защита: временна (предварителна) и защита, осигурена с подписването на меморандум (съглашение) за разбирателство между главния прокурор и застрашеното лице.

Според Кодекса на Съединените американски щати, субекти на защита са следните лица:

- ⇒ Свидетелите(включително затворници);
- ⇒ Близките роднини на свидетеля;
- ⇒ Други лица,които са „тясно свързани със свидетеля“;
- ⇒ Потенциалните свидетели.

Американската нормативна уредба на федерално ниво обособява и някои специфични категории защитени свидетели,които се ползват със специални мерки за защита.Те се диференцират съобразно вида на престъпната дейност, на която са били свидетели. Съществуват и уязвими групи свидетели (деца, лица с физически или умствени увреждания, жертвите на престъпления и др.), на които се оказва необходимата медицинска, психологична и психиатрична помощ извън специфичните мерки за защита.

Предварителната защита може да бъде осигурена от главния прокурор на САЩ, преди да е изградил писмена оценка на обстоятелствата, които я налагат и да е определил задълженията, произтичащи от бъдещия меморандум. Той е оправомощен

от Закона за контрол над организираната престъпност от 1970г. да гарантира сигурността на свидетели, сътрудничащи на правосъдието, които са дали съгласието си да предоставят правдиви показания по дела, свързани с организирана престъпна дейност или други тежки престъпления.

Главният прокурор е компетентен да налага защитните мерки, обезпечавайки застрашеното лице с жилище, подходящи документи, финансови средства, съдействие за намиране на работа и т.н.

Съгласно Кодекса на Съединените щати защитата понастоящем се осъществява чрез Федералната програма за сигурност на свидетелите. Посочените в нея защитни мерки се свеждат до:

- ⇒ Подмяна на документите за самоличност;
- ⇒ Осигуряване на охрана;
- ⇒ Временна или постоянна промяна на местожителството, местоработата, гражданството;
- ⇒ Запазване в тайна на самоличността и др.

Използвани източници:

1. Проф. д-р Манев Н. "Още по въпроса за защита на свидетелите в производството по наказателни дела" - сп. „Правна мисъл” 2001 г., бр.3
2. Проф. д-р Манев Н. „НОВЕЛИЗАЦИЯ на наказателно-процесуалната система с новия НПК” (второ преработено и допълнено издание) – София, 2008г.
3. Проф. д-р Манев Н. „Наказателно-процесуално право” (ръководство за студенти) София, 2009г.
4. Проф. д-р Чинова М. „Защитата на свидетел – обща характеристика” – сп. „Съвременно право”, 1999г., кн. №6
5. Проф. д-р Голева П. „Нов поглед към правното положение на свидетеля в наказателния процес” – сп. „Правна мисъл”, 1999г., №1
6. Проф. д-р Трендафилова Ек. „Промените в НПК от 1999г. (теоретически положения, законодателни решения, тенденции)” София, 2001г.
7. Д-р Ненков Р. „Анонимният свидетел по НПК и европейските стандарти” – сп. ”Правата на човека”, кн.№4, 1997г.

8. Д-р Беленски Р. „Някои аспекти на процесуалната организация на разпита на защитен свидетел по чл.97а от НПК” – сп. „Съвременно право”, 1999г., №1
9. Д-р Чанкова Д. „Защитата на свидетеля в наказателния процес” – сп. „Правна мисъл”, 1998г., №2
10. Доц. д-р Петров Ив. „Защита на свидетели в държавите – членки на Съвета на Европа” – издат. „Труд”, 2005 г.
11. Резюме на законодателно проучване на тема: „Защита на свидетеля в законодателството на европейските страни и Съединените американски щати” - възложено от Комисията по правни въпроси в XXXIX Народно Събрание.
12. Наказателно-процесуален кодекс (НПК)
13. Закон за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство (ЗЗЛЗВНП)